

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vzdělávací materiál vytvořený v projektu OP VK

Název školy:	Gymnázium, Zábřeh, náměstí Osvobození 20
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0211
Název projektu:	Zlepšení podmínek pro výuku na gymnáziu
Číslo a název klíčové aktivity:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

Anotace

Název tematické oblasti:	Biochemie
Název učebního materiálu:	Nukleové kyseliny – chemické složení, struktura, funkce
Číslo učebního materiálu:	VY_32_INOVACE_Ch0210
Vyučovací předmět:	Seminář z chemie
Ročník:	4. ročník čtyřletého studia, 8. ročník osmiletého studia
Autor:	Jana Drlíková
Datum vytvoření:	5. 4. 2013
Datum ověření ve výuce:	11. 4. 2013
Druh učebního materiálu:	pracovní list
Očekávaný výstup:	Uplatnění dosud získaných znalostí z oblasti obecné, organické chemie, biochemie a biologie na vyvozování nového učiva v probíraném tématu.
Metodické poznámky:	Pracovní list studenta je doplněn vypracovanou verzí pro učitele. Ve výuce je pracovní list používán jako text, na jehož základě je procvičováno již probrané učivo, jsou vyvozovány nové poznatky a řešeny drobné problémové úlohy ze zadaného tématu.

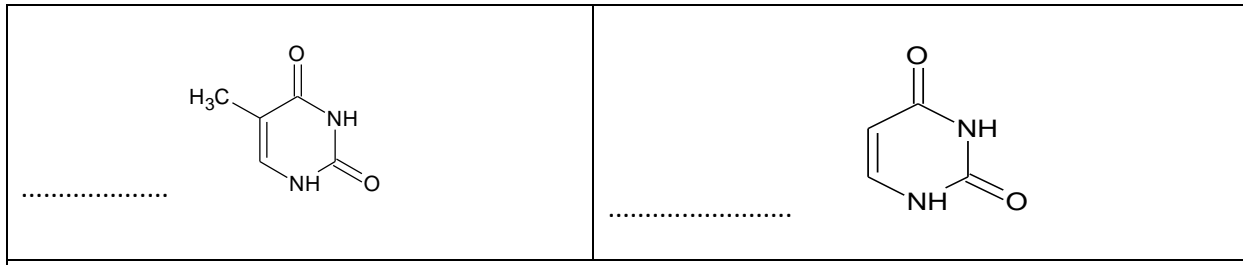
Nukleové kyseliny

pracovní list

Poprvé je izoloval Friedrich Miescher v roce 1869 z jader leukocytů, obsažených v hnisu z odložených chirurgických obvazů.

Nukleové kyseliny jsou lineární polymery nukleotidů, ve kterých estericky vázaný zbytek kyseliny trihydrogenfosforečné (fosfát) tvoří můstky mezi molekulami monosacharidů.

DNA (kyselina deoxyribonukleová)	RNA (kyselina ribonukleová)
Biologické funkce	
- nositelka - řídí svou vlastní replikaci během dělení buňky - řídí transkripci, při níž vznikají komplementární molekuly RNA	- mRNA řídí syntézu polypeptidů v procesu translace - tRNA zajišťuje transport AMK - rRNA je součástí ribozomů a má katalytickou aktivitu při vzniku peptidické vazby - nositelka genetické informace v - primerRNA zahajuje narůstání polynukleotidového řetězce DNA při její replikaci - siRNA (22 nukleotidů) váže se na určité úseky RNA, která je pak rozložena endonukleasami - miRNA (22-24 nukleotidů) váže se na určité úseky RNA a vyřadí je z translačního procesu - snoRNA modifikuje rRNA - snRNA odstraňuje nekódující oblasti genů a složí dohromady kódující oblasti - ribonukleoproteiny se účastní posttranskripčních úprav jiných RNA
Chemické složení	
A) monosacharid	
β -D-2-deoxyribofuranosa	β -D- ribofuranosa
B) purinové dusíkaté báze	
C) pyrimidinové dusíkaté báze	

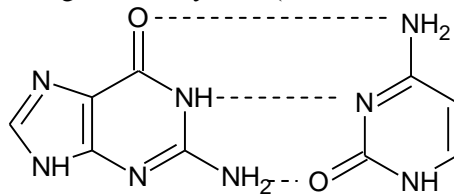
Komplementarita (doplňkovost) bází

je způsobena vznikem mezi molekulami purinových a pyrimidinových bází. Vodíkové můstky spoluzodpovídají za vytváření jednotlivých typů struktur nukleových kyselin a komplementarita bází umožňuje vznik replik molekuly DNA a biosyntézu RNA a proteinů.

adenin ----- thymin (2 vodíkové můstky)

adenin ---- uracil (2 vodíkové můstky)

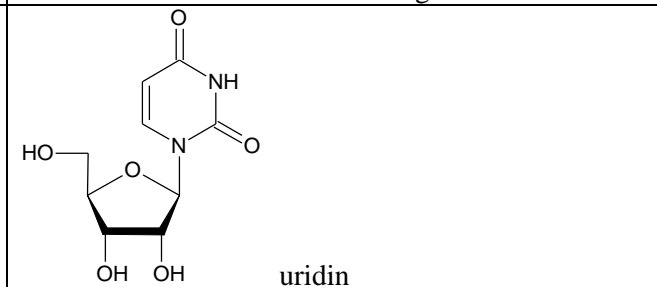
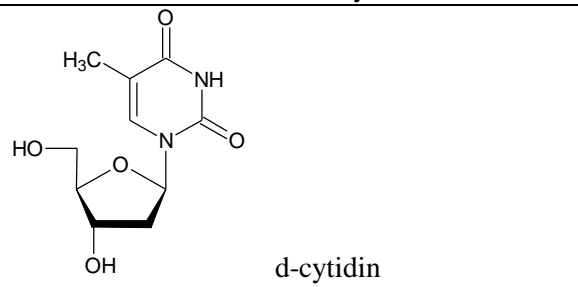
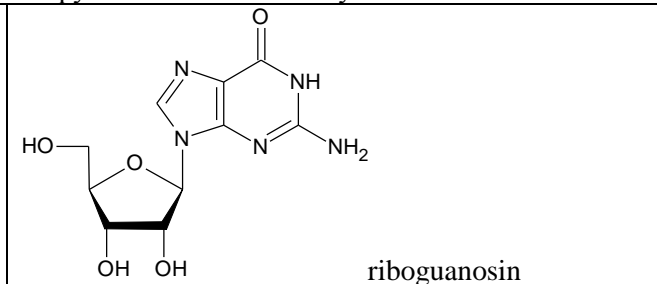
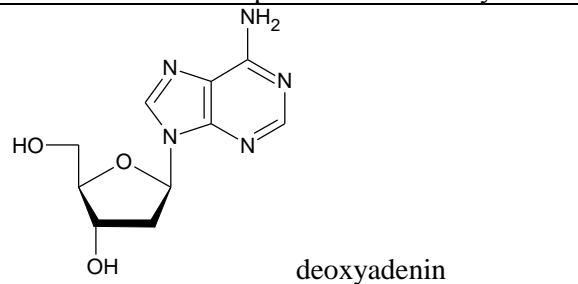
guanin----cytosin (3 vodíkové můstky)

C) fosfát

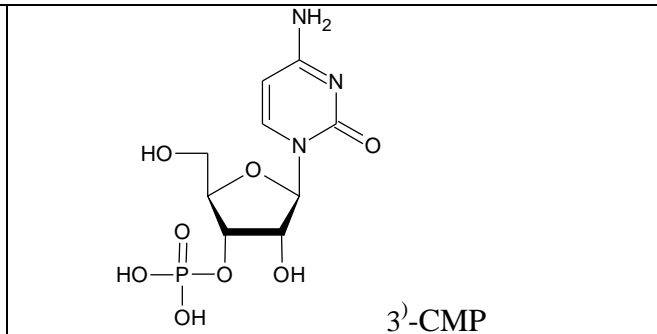
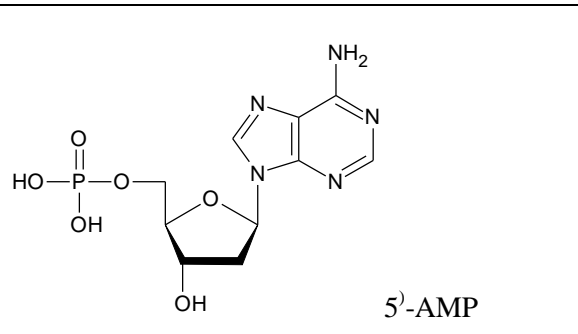
Nukleosid

je dusíkatá báze vázaná na monosacharid N-glykosidickou vazbou
 purinové nukleosidy - **osin** pyrimidinové nukleosidy - **idin**

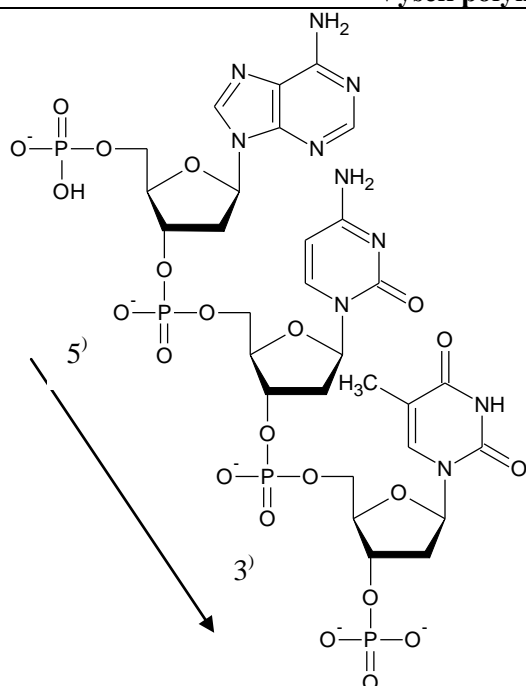

Nukleotid

je fosfatovaný nukleosid, dusíkatá báze vázaná na monosacharid N-glykosidickou vazbou, na niž jevázá fosfát

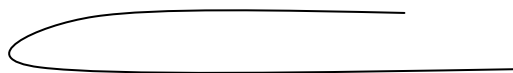
Výsek polynukleotidového řetězce

Struktura

Rosalid Franklinová pořídila metodou rentgenové difrakce snímky DNA, na jejichž základě navrhli v roce 1953
a Wilkins model struktury DNA jako složené z dvou polynukleotidových řetězců, jejichž komplementární dusíkaté báze jsou vzájemně poutány
 Vnější část molekuly DNA je hydrofilní a záporně nabitá, na povrchu molekuly jsou dvě rýhy (žlábký), do nichž se mohou vázat molekuly bílkovin nebo antibiotik.

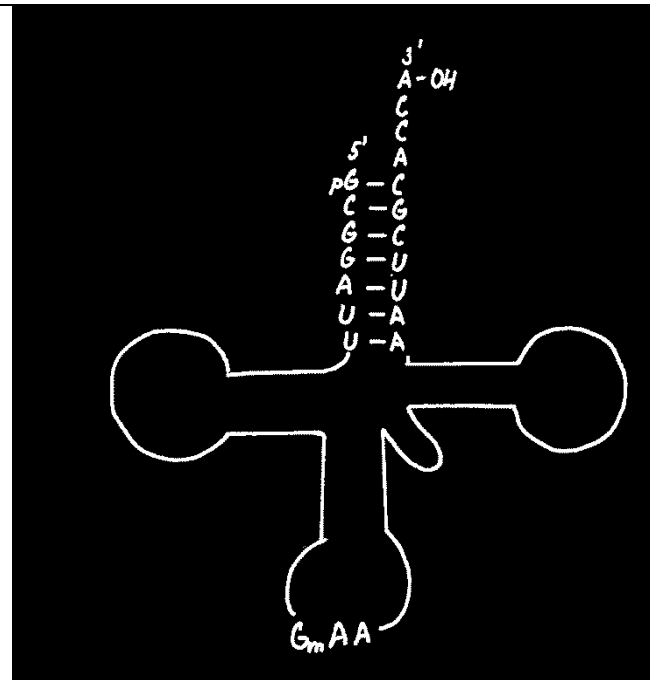
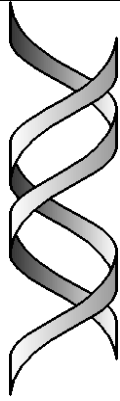
RNA všech typů jsou jednovláknové a nejběžnější prvek sekundární struktury RNA je vlásenková smyčka:

r-RNA: „vlásenka“ je stočena do helixální struktury, která pak tvoří kulovité molekuly
 m-RNA: tvoří rozvinutý řetězec bez uspořádaných struktur
 t-RNA: struktura „jetelového listu“

Konformace DNA

B-DNA	A-DNA	Z-DNA
pravotočivá	pravotočivá	levotočivá
10 nukleotidů na závit	11 nukleotidů na závit	12 nukleotidů na závit
obvyklá, nativní forma	ve sporách některých bakterií	biologický význam není znám

terciární struktura se podobá písmenu L

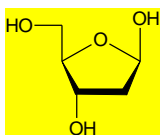
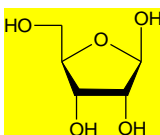
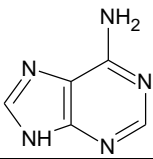
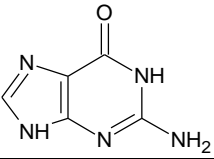
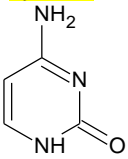
Prokaryontní DNA je cyklická a stočená v tzv. superhelix, podobně eukaryontní DNA je mnohonásobně navinutá a složená do tzv. nadšroubovicového vinutí.

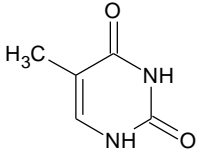
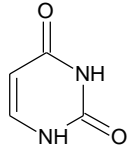
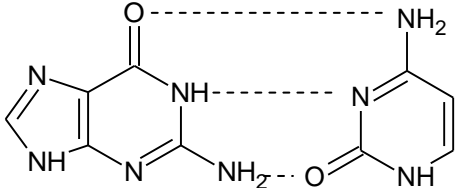
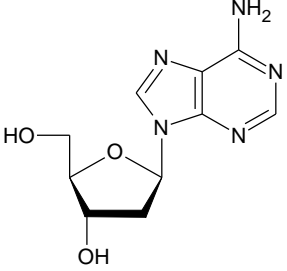
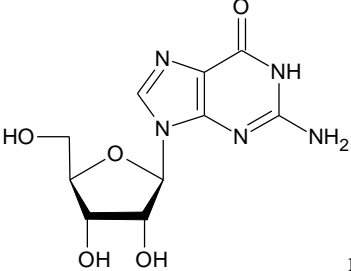
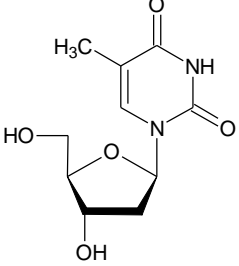
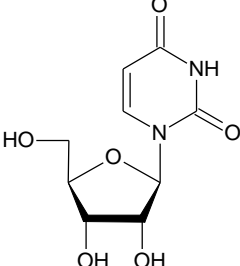
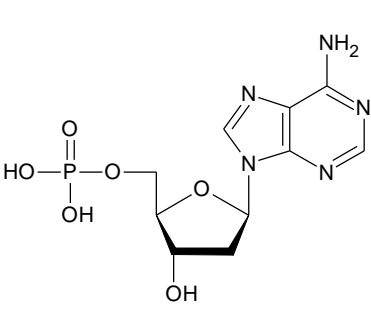
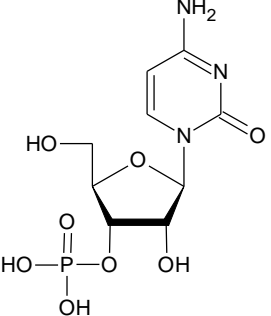
Nukleové kyseliny

pracovní list – vyplněná verze

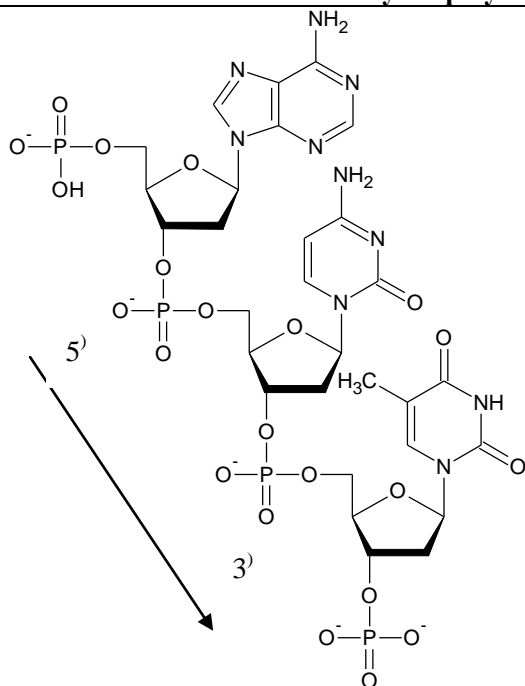
Poprvé je izoloval Friedrich Miescher v roce 1869 z jader leukocytů, obsažených v hnisu z odložených chirurgických obvazů.

Nukleové kyseliny jsou lineární polymery nukleotidů, ve kterých estericky vázaný zbytek kyseliny trihydrogenfosforečné (fosfát) tvoří můstky mezi molekulami monosacharidů.

DNA (kyselina deoxyribonukleová)	RNA (kyselina ribonukleová)
Biologické funkce	
- nositelka genetické informace ve všech buněčných formách života a v DNA-virech - řídí svou vlastní replikaci během dělení buňky - řídí transkripci, při níž vznikají komplementární molekuly RNA	- mRNA řídí syntézu polypeptidů v procesu translace - tRNA zajišťuje transport AMK - rRNA je součástí ribozomů a má katalytickou aktivitu při vzniku peptidické vazby - nositelka genetické informace v RNA-virech - primerRNA zahajuje narůstání polynukleotidového řetězce DNA při její replikaci - siRNA (22 nukleotidů) váže se na určité úseky RNA, která je pak rozložena endonukleasami - miRNA (22-24 nukleotidů) váže se na určité úseky RNA a vyřadí je z translačního procesu - snoRNA modifikuje rRNA - snRNA odstraňuje nekódující oblasti genů a složí dohromady kódující oblasti - ribonukleoproteiny se účastní posttranskripčních úprav jiných RNA
Chemické složení	
A) monosacharid	
β -D-2-deoxyribofuranosa	β -D- ribofuranosa
B) purinové dusíkaté báze	
adenin	guanin
C) pyrimidinové dusíkaté báze	
cytosin	

thymin	uracil
Komplementarita (doplňkovost) bází je způsobena vznikem vodíkových můstků mezi molekulami purinových a pyrimidinových bází. Vodíkové můstky spoluzodpovídají za vytváření jednotlivých typů struktur nukleových kyselin a komplementarita bází umožňuje vznik replik molekuly DNA a biosyntézu RNA a proteinů.	
adenin ----- thymin (2 vodíkové můstky)	adenin ---- uracil (2 vodíkové můstky)
guanin----cytosin (3 vodíkové můstky)	
C) fosfát	
Nukleosid je dusíkatá báze vázaná na monosacharid N-glykosidickou vazbou purinové nukleosidy - osin pyrimidinové nukleosidy - idin	
deoxyadenin	riboguanosin
d-cytidin	uridin
Nukleotid je fosfatovaný nukleosid, dusíkatá báze vázaná na monosacharid N-glykosidickou vazbou, na niž je estericky vázán fosfát	
5'-AMP	3'-CMP

Výsek polynukleotidového řetězce

Struktura

Rosalid Franklinová pořídila metodou rentgenové difrakce snímky DNA, na jejichž základě navrhli v roce 1953 **Watson, Crick** a **Wilkins** model struktury DNA jako **pravotočivé dvoušroubovice** složené z dvou polynukleotidových řetězců, jejichž komplementární dusíkaté báze jsou vzájemně poutány **vodíkovými můstky**.
Vnější část molekuly DNA je hydrofilní a záporně nabitá, na povrchu molekuly jsou dvě rýhy (žlábký), do nichž se mohou vázat molekuly bílkovin nebo antibiotik.

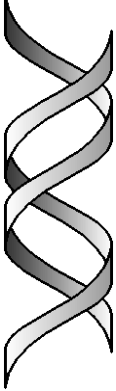
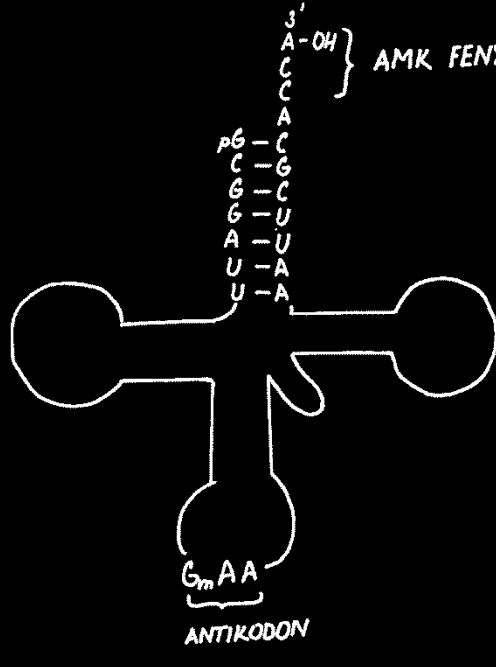
RNA všech typů jsou jednovláknové a nejběžnější prvek sekundární struktury RNA je vlásenková smyčka:

r-RNA: „vlásenka“ je stočena do helixální struktury, která pak tvoří kulovité molekuly
m-RNA: tvoří rozvinutý řetězec bez uspořádaných struktur
t-RNA: struktura „jetelového listu“

Konformace DNA

B-DNA	A-DNA	Z-DNA
pravotočivá	pravotočivá	levotočivá
10	11	12
nukleotidů	nukleotidů	nukleotidů
na závit	na závit	na závit
obvyklá,	ve sporách	biologický
nativní	některých	význam
forma	bakterií	není znám

Prokaryontní DNA je cyklická a stočená v tzv. superhelix, podobně eukaryontní DNA je mnohonásobně navinutá a složená do tzv. nadšroubovicového vinutí.		terciární struktura se podobá písmenu L

Zdroje: archiv autorky

